

PROGRAM OBUKE MEDICINSKIH RADNIKA “Unapređenje dostupnosti testiranja na HIV za GBT osobe u Crnoj Gori”

Juventas jedan od ovogodišnjih dobitnika nagrade fondacije amfAR (The Foundation for AIDS Research), koja se dodjeljuje nevladinim organizacijama i grupama sa područja istočne i jugoistočne Evrope i centralne Azije za posebne rezultate u prevenciji HIV-a. Nagrada je ujedno i bila podrška za realizaciju konkretnih aktivnosti.

Specifični ciljevi ovog programa podrazumijevali su kreiranje podržavajuće i proaktivne sredine za GBT osobe u cilju poboljšanja dostupnosti preventivnih zdravstvenih servisa, i to kroz implementaciju informativno edukativne kampanje, ali i senzitivizaciju medicinskih radnika

Tokom implementacije projekta sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Kampanja za GMT osobe kao dopuna našim terenskim aktivnostima; Kampanja je na prvom mjestu imala za cilj promociju testiranja na HIV, te da iskomunicira poruku o neophodnosti istog. U cilju kreiranja materijala kampanje koji će biti prijemčivi našoj ciljnoj grupi, organizovana je fokus grupa sačinjena od GMT osoba, a koja je dala veoma vrijedne upute po kojima je kreiran tekst, ali i za vizuelni identitet kampanje. Kao direktni rezultat kampanje, ali i napora tima terenskih radnika preko sto osoba iz GMT zajednice iskoristilo je besplatnu uslugu testiranja na HIV. Na sljedećem linku možete pogledati materijale kampanje: [1]
- Trening za medicinske radnike koji svoj posao obavljaju na jugu, sjeveru, ali i u centralnom dijelu naše zemlje.
- Kampanja za medicinske radnike. U Crnoj Gori je stopa testiranja na HIV još uvijek veoma niska, dok sprovedena istraživanja ukazuju i na zabrinjavajuće nisku upotrebu kondoma među mladima. Juventas je, s toga, svojom kampanjom u okviru ovog projekta usmjerio svoje napore na direktnu promociju sigurnih seksualnih praksi među specifičnim grupama stanovništva, uz zagovaranje većih prava onim grupama koje su marginalizovane, koje su izložene stigmi i diskriminaciji i kojima su, posljedično kvalitetni zdravstveni servisi manje dostupni. Kreirani su poster i razglednice koji su podijeljeni zdravstvenim institucijama širom Crne Gore. Na sljedećem linku možete pogledati materijale kampanje: [2]

Donator

amfAR (The Foundation for AIDS Research)

Više o amfAR-u: <http://www.amfar.org/> Link: <http://www.juventas.co.me/me/media-press-clipping/obavjestenje-za-medije/396-program-obuke-medicinskih-radnika-unapredenje-dostupnosti-testiranja-na-hiv-za-gbt-osobe-u-crnoj-gori>

Zaustavimo nasilje nad seksualnim radnicima/ama!

Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad seksualnim radnicama i radnicima, 17. decembar, se od 2003. godine obilježava u cijelom svijetu, posebno u državama gdje je seksualni rad ilegalan i gdje se smatra krivičnim djelom. Obilježavanjem ovog dana se skreće pažnja na zločine počinjene nad seksualnim radnicima širom svijeta, kao i potrebu za uklanjanjem stigme i diskriminacije prema ovoj vrlo ranjivoj populaciji.

Na ovaj dan, kao i prethodnih godina, Juventas se pridružio hiljadama seksualnih radnica i radnika, kao i onima koji ih podržavaju u njihovim zahtjevima da se prestane sa stigmom, diskriminacijom, zloupotrebom moći i svih ostalih manifestacija nasilja nad njima.

U Crnoj Gori, kao i u ostatku svijeta, živi i radi veliki broj seksualnih radnica i radnika, koji svakodnevno trpe razne oblike nasilja od psihičkog i emotivnog do fizičkog i seksualnog nasilja. Veliki pečat stigme koji izaziva diskriminaciju od svih slojeva društva, čak i onih koji služe dobru svih građana naše zemlje, iz godine u godinu produbljuje jaz između ove kategorije stanovništva i državnih institucija zdravstvene i socijalne zaštite, odnosno policijskih i pravosudnih organa.

U proteklih godinu dana, Juventasove servise, koji se pružaju na nivou Crne Gore, posjetilo je približno 400 klijentkinja i klijenata koji su tražili i dobili pomoć od psihologa, psihijatra, socijalnih radnika, te upućeni nan neke od službi zdravstvene i socijalne zaštite, odnosno pribavili besplatne kondome, lubrikante i sterilni pribor za injektiranje. Servisi su otvoreni kroz projekat "Zdravlje na ulici", koji je dio Programa podrške sprovođenju Nacionalne AIDS strategije u Crnoj Gori, koji sprovodi Ministarstvo zdravlja u Vladi Crne Gore, a pod pokroviteljstvom Nacionalne kancelarije UNDP I Globalnog Fonda za tuberkulozu, AIDS i malariju.

Napominjemo da se usljed dugogodišnje ekonomske krize broj osoba koje prodaju seksualne usluge za novac blago povećao, a da su na prvom mjestu ugrožene žene iz najnižih slojeva našeg društva, koje se većinom bore za sopstvenu i egzistenciju svojih porodica, svoje djece. Više od olivine klijentkinja i klijenata, koji su posjetili servise NVO, ima djecu predškolskog i uzrasta koji pohađa niže razrede osnovne škole, a koja činjenicom da im je neki od roditelja izložen nasilju I sama trpe nasilje.

Istraživanja, koja je Institut za javno zdravlje Crne Gore sprovodio u saradnji sa Juventasom (2008, 2010. i 2012.) ukazuju na nužnost planiranja i sprovođenja mjera zaštite seksualnih radnica od nasilja kojima su evidentno izložene, jačanju programa socijalne i zdravstvene zaštite, te iniciranja izmjena zakonskog okvira koji seksualni rad posmatra kao prekršajno djelo, odnosno jačanja institucionalnog okvira za bolju zaštitu prava osoba koje se bave seksualnim radom.

Zbog svega ovog, obraćamo se državnim institucijama, medijima, ali i našem cjelokupnom društvu, da stane na kraju nasilju nad osobama koje pružaju seksualne usluge.

Radionice o korupciji u obrazovanju u srednjim školama

NVO Juventas tokom septembra 2013. godine započeo realizaciju teatarskih radionica u okviru projekta "Jačanje ličnog integriteta mladih", koji je finansiran od strane Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću za 2012. godinu. Projekat ima zvaničnu preporuku za realizaciju od strane Ministarstva prosvjete Crne Gore, a sprovodi se u partnerstvu sa NVO Atak.

Projekat ima za cilj poboljšanje ličnog integriteta mladih u Crnoj Gori uzrasta od 14-18 godina u pogledu povećanja njihove spremnosti da prijave koruptivna djela i da se ponašaju u skladu sa zakonom. Projektom je obuhvaćeno šest srednjih škola iz Podgorice, u kojima je planirano organizovanje 6 teatarskih radionica na temu korupcije u obrazovanju. Radionice su pažljivo dizajnirane od strane scenarista i reditelja, a realizuju ih profesionalni glumci uz podršku vršnjačkih edukatora. Svaka radionica se snima u cilju kreiranja individualizovanog video materiala za svaku školu, kojim se akcentuju osnovne poruke radionice i učenika/ca.

Do sada su realizovane tri teatarske radionice i to u Srednjoj elektrotehničkoj školi "Vaso Aligrudić", Srednjoj ekonomskoj školi "Mirko Vešović" i Srednjoj građevinsko-geodetskoj školi "Ing. Marko Radević". Svako od održanih radionica prisustvovalo je po 25-30 učenika/ca, koji su sjajno reagovali na ovakav neformalan način učenja kroz igru i glumu, dok su uprave uključenih škola pokazale veliku spremnost na saradnju. Korupcija kao društvena pojava koja se kosi sa pravilima etike i predstavlja zloupotrebu javnih ovlašćenja za privatnu korist je oštro osuđena od strane mladih, koji su poslali poruku potrebe njegovanja pravih vrijednosti kao osnovnih načela jednog društva, u cilju iskorijenjavanja korupcije na bilo kom polju.

U narednom periodu, Juventas će realizovati teatarske radionice u još tri podgoričke srednje škole, nadajući se da će biti podjednako uspješne i prihvaćene, kao i prethodne.

Održan sastanak između predstavnika Uprave policije i predstavnika izbjegličkog kampa Konik

Ovim putem Vas obavještavamo da je 20.09.2013. godine, u 10:00h u izbjegličkom kampu Konik održan sastanak između predstavnika Uprave policije i sektor lidera iz kampa Konik, kao i stanovnika sektora A, B i C navedenog kampa. Sastanak je održan u organizaciji NVO Juventas i međunarodne organizacije Help- Hilfe zur Selbsthilfe e.V.

Sastanak je organizovan u cilju uspostavljanja intenzivnije saradnje između romskog stanovništva koji živi u izbjegličkom kampu na Koniku i Uprave policije, zbog potrebe ove populacije za hitrijim rješavanjem problema vezanih za imovinske delikte, narušavanje javnog reda i mira i delikte iz oblasti stavljanja u promet psihoaktivnih supstanci. Pored stanovnika kampa Konik, sastanku su prisustvovali i predstavnici Crvenog krsta Crne Gore, Centra za socijalni rad, Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica, UNHCR-a, dok su na sastanku govorili: g-đa Ivana Vujović - predsjednica UO Juventas, g-din Predrag Savović - Načelnik Stanice kriminalističke policije za suzbijanje krvnih i seksualnih delikata, g-đa Biljana

Knežević - Samostalni policijski komesar u Jedinici kriminalističke policije za suzbijanje maloljetničke delinkvencije, g-din Petar Marašević - Samostalni policijski komesar u grupi za borbu protiv droge Podgorica, g-din Predrag Jokić - Samostalni policijski komesar u Stanici kriminalističke policije za suzbijanje imovinskih delikata, g-din Željko Radunović, Komandir Stanice policije u naselju Konik, g-din Veljko Živković - vođa bezbjednosnog sektora, g-din Srećko Madžgalj - vođa bezbjednosnog sektora.

Ovaj sastanak je rezultirao informisanjem stanovnika kampa Konik o aktivnostima i ovlašćenjima Uprave police u kampu Konik, ali i informisanjem predstavnika Uprave policije o različitim pojedinačnim kriminalnim radnjama koje se u posljednje vrijeme dešavaju u kampu Konik. Kao rezultat poboljšane međusobne saradnje i ojačane komunikacije između stanovnika kampa Konik i Uprave policije, vjerujemo da će buduće rješavanje pomenutih problema teći brže i djelotvornije.

Održani sastanak je dio projekta "Program pomoći za integraciju i povratak RAE i drugih I/RL koji žive u naselju Konik", koji se sprovodi u naselju Konik sa romskom populacijom od novembra 2012. godine. Glavni nosilac ovog projekta je HELP - Hilfe zur Selbsthilfe, dok su ostali partneri na projektu pored Juventasa, Danski savjet za izbjeglice, Fond za obrazovanje Roma iz Budimpešte, Green Home i Pravni centar. Projekat je finansijski podržan od strane Delegacije Evropske unije, Vlade Crne Gore, Fonda za obrazovanje Roma iz Budimpešte, kancelarije UNHCR-a u Crnoj Gori i Danskog savjeta za izbjeglice.

Pres konferencija povodom rezultata projekta „Okupi ekipu“

Ovom prilikom Vas obavještavamo da će se 28. maja 2013. godine, u 12.00 časova u PR centru, ul. Josipa Broza 23A u Podgorici, održati konferencija za novinare povodom završetka projekta "Okupi ekipu", u organizaciji NVO Juventas.

Rezultati Juventasovog projekta "Okupi ekipu" ukazuju na postojanje omladinskog aktivizma među crnogorskim srednjoškolcima, koje je potrebno i ubuduće njegovati i podržavati.

Na konferenciji će biti predstavljene realizovane aktivnosti učenika iz četiri srednje škole u Crnoj Gori:

- Gimnazija "30. septembar", Rožaje
- Srednja mješovita škola "Bećo Bašić", Plav
- Srednja elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić", Podgorica
- Srednja mješovita škola "Danilo Kiš", Budva

Učesnici, članovi učeničkih parlamenata svojih srednjih škola, imali su priliku da tokom devet mjeseci trajanja projekta sami osmisle, napišu i realizuju aktivnosti vezane za svoje učeničke parlamente. Projekti su rezultirali pisanjem i štampanjem školskih novina, uređenjem školske biblioteke, kao i organizovanjem Državnog takmičenja u elektronici, podržanog od strane Ministarstva prosvjete.

Na konferenciji će govoriti:

- Marija Ružić, koordinatorka omladinskog programa Juventas-a
- Predstavnici učeničkih parlamenata.

Vratiti Predlog zakona na ozbiljnu doradu

Podgorica, 17.5.2013.

SAOPŠTENJE: Vratiti Predlog zakona na ozbiljnu doradu

Nevladine organizacije koje su inicirale Proglas protiv Predloga zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti ostaju pri stavu da je neophodno njegov tekst povući iz skupštinske procedure i vratiti na ozbiljnu doradu, a zatim organizovati i javnu raspravu.

Podržavamo amandmane koje su predložili SNP i Pozitivna Crna Gora, jer se odnose na nedostatke Predloga kojima se i mi protivimo.

Amandmani SDP koji su objavljeni na skupštinskom zasijedanju u utorak nijesu ni blizu onoga što je neophodno da bi se popravili temeljni nedostaci ovog zakona.

SDP je predložio da se poslodavcu osobe na porodijskom odnosno roditeljskom odsustvu refundira iznos do najviše dvije prosječne zarade u Crnoj Gori u prethodnoj godini, a u skladu sa podacima Monstata. Iako ovaj predlog spašava one koji zarađuju do dvije prosječne plate u Crnoj Gori, a kojih je najviše, protivimo mu se iz principa, smatrajući da nijednu osobu, u ovom slučaju po pravilu ženu, ne treba dovesti u rizik kažnjavanja zbog toga što je zaslužila da ima platu veću od dvije prosječne u državi.

Uostalom, cilj koji se želi postići, tj. iznos koji bi na ovaj način bio ušteđen je minimalan i ne opravdava odustajanje od principijelnog postojećeg rješenja prema kojem se poslodavcu refundira pun iznos naknade za porodijsko, tj. roditeljsko odsustvo.

Umjesto predloženog kažnjavanja poslodavca zbog odluke da zaposli trudnicu četiri mjeseca prije njenog porođaja (do tri mjeseca prije otvaranja porodijskog bolovanja) tako što mu država uopšte neće refundirati naknadu zarade koju je dužan da isplaćuje trudnici prije, odnosno majci ili ocu poslije porođaja, SDP je predložio da se poslodavcu nadoknadi 30% zarade. Potpuno se protivimo i ovom predlogu, jer se i njime suzbija zapošljavanje trudnih žena u svakom slučaju, što ne bi smio biti cilj ovog zakona! Ako i postoje zloupotrebe u vidu fiktivnog zapošljavanja žena samo da bi se dobila naknada od države, onda takve zloupotrebe treba suzbijati na drugi način, jačanjem inspekcija, vladavinom prava, a ne de facto zabranom zapošljavanja trudnica i kršenjem njihovih ljudskih prava! Ovakav predlog u osnovi znači kršenje prava na rad i diskriminaciju žena. U praksi će se tako neopravdano spriječiti i zapošljavanje onih žena, koje su prije toga radile na određeno vrijeme. Iz istih razloga ne podržavamo predlog da se na bilo koji način kazne poslodavci koji zaposle trudnu ženu od 6 do 12 mjeseci prije njenog odlaska na trudničko bolovanje. Upozoravamo ponovo da će ovakva rješenja izvjesno obeshrabriti poslodavce da zapošljavaju sve mlađe žene i tako onemogućiti ostvarivanje rodne ravnopravnosti u praksi, za šta se Vlada inače zalaže, očigledno samo deklarativno.

Ne slažemo se ni sa predlogom SDP da se lična invalidnina po osnovu "teškog invaliditeta" prevede na "invaliditet od 70%" jer se licem sa teškim invaliditetom prema Zakonu o

profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica s invaliditetom, smatra lice koje ima najmanje 50% invaliditeta, pa nema opravdanja za to da se ovim zakonom isključi pravo na invalidninu osobama sa invaliditetom od 50-70%, a posebno da se to pravo veže uz radnu sposobnost što je suštinski protivno definisanju invaliditeta sa aspekta ljudskih prava, tj. definicijom koja se koristi u Preambuli Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom. I u tom smislu i svemu ostalom podržavamo predloge amandmana na Predlog zakona Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore i Savez slijepih Crne Gore.

Posebno smo zatečeni činjenicom da Socijaldemokratskoj partiji u Crnoj Gori uopšte ne smeta član 29 Predloga zakona kojim se radno sposobnim nezaposlenim roditeljima pravo na osnovnu socijalnu pomoć – materijalno obezbjeđenje – uskraćuje za 3 mjeseca godišnje! Potpuno podržavamo amandmane SNP i Pozitivne Crne Gore kojima je predloženo brisanje ovog zastrašujućeg člana kojim se podstiče siromaštvo i siva ekonomija i koji bi se posebno pogubno odrazio na djecu, koja bi u tom slučaju ostala čak i bez dječjeg dodatka! Podržavamo u načelu predloge da iznosi socijalne pomoći prate ekonomske pokazatelje, odnosno da prate troškove života, jer se jedino tako može obezbijediti da se ti stvarni troškovi nekako podnesu. Međutim, predlog SDP-a u ovom dijelu smatramo nepotrebno komplikovanim. Osim toga zarade u Crnoj Gori bilježe pad, a i kada imaju pozitivan trend kretanja on je mnogo manji od troškova života što bi u ovom momentu značilo da iznos socijalnih davanja smanjuje. Osnove visine materijalnog obezbjeđenja treba odrediti u odnosu na apsolutnu liniju siromaštva (kao u Hrvatskoj) i/ili cijenu potrošačke korpe i obezbijediti da se usaglašavaju sa indeksom potrošačkih cijena (kao u Srbiji), odnosno troškovima života..

Podržavamo predlog HGI da se pravo na dječji dodatak proširi na svu djecu u porodici, ali i da iznos tog dodatka treba povećati, i obezbijediti da on progresivno raste za svako naredno dijete, kao npr. u Sloveniji.

Ponavljamo da nesposobnost države da spriječi i kažnjava zloupotrebe u praksi ne smije biti opravdanje za uskraćivanje prava, posebno ne ugroženih kategorija stanovništva kao što su siromašni, ili žene koje su ionako u permanentnom riziku od diskriminacije u crnogorskom patrijarhalnom društvu.

Podsjećamo i da je postojeći Predlog zakona u suprotnosti sa obavezom Crne Gore da do oktobra 2015. ispuni preporuke Komiteta Ujedinjenih nacija za zabranu diskriminacije žena, objavljenih 21. oktobra 2011. U članu 28 d) stoji da Komitet državi potpisnici preporučuje da efektivno primijeni postojeće i usvoji dodatne politike i ciljne mjere sa utvrđenim rokom za ostvarivanje postavljenih ciljeva i indikatorima, da bi se ostvarila suštinska jednakost muškaraca i žena na tržištu rada, poboljšala zaposlenost žena, uključujući žene iz RAE populacije, eliminisala profesionalna segregacija i smanjio jaz u zaradama između žena i muškaraca“.

Proglas protiv usvajanja Predloga zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti do sada je podržalo potpisima oko 7,5 hiljade građana, a sa njihovim prikupljanjem i dalje nastavljamo putem portala www.roditelji.me. Predsjedniku Skupštine Ranku Krivokapiću predali smo do sada 6.778 potpisa uz zahtjev da o njihovom broju obavijesti poslanike u parlamentu. Tekst proglasa je do sada potpisalo oko 50 nevladinih organizacija u Crnoj Gori i Unija slobodnih sindikata.

Srdačno,

Akcija za ljudska prava
Tea Gorjanc Prelević

Udruženje Roditelji
Kristina Mihailović

Centar za ženska prava
Maja Raičević

Unija slobodnih sindikata
Srđa Keković

SOS telefon Nikšić
Nataša Međedović

ANIMA, Kotor Crne Gore
Ljupka Kovačević

Sigurna ženska kuća
Ljiljana Raičević

Juventas
Ivana Vujović

Predstavljanje rezultata istraživanja srednjoškolaca/ki iz Crne Gore o stavovima vezanim za seksualnost, seksualnu orijentaciju i partnerske odnose

NVO Juventas već petu godinu zaredom obilježava 17.maj, Međunarodni dan borbe protiv homofobije i transfobije.

U petak 17. maja NVO Juventas će na pres konferenciji koja će se održati u PR centru u 10h predstaviti rezultate istraživanja među učenicima/cama srednjih škola o stavovima vezanim za seksualnost, seksualnu orijentaciju i partnerske odnose.

U istraživanju je učestvovalo 1599 srednjoškolaca/ki od prvog do četvrtog razreda iz cjelokupne Crne Gore, a cilj istraživanja je bio uvid u razmišljanja mladih o seksualnosti, seksualnoj orijentaciji, partnerskim odnosima i zastupljenosti ovih tema u nastavi, odnosu prema poštovanju ljudskih prava, seksualnih manjina, kao i razumijevanje faktora koji utiču na iznijeti stav, razmišljanje i ponašanje prema različitosti.

Istraživanje je sprovedeno u saradnji sa Ministarstvom prosvjete Crne Gore u okviru projekta "MI UČIMO NEDISKRIMINACIJU", podržanog od strane Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici.

Pres konferenciju će otvoriti njena ekscelencija Sue K. Brown, ambasadorica SAD u Podgorici. Agendu konferencije možete preuzeti [ovdje](#).

Reagovanje povodom organizovanja završne rasprave o dokumentu pod nazivom Nacrt "Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba"

Juventas je u srijedu (10. aprila) pred kraj radnog vremena dobio poziv od Ministarstva za ljudska i manjinska prava da uzme učešće na završnoj raspravi o Nacrtu "Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba" zakazanoj za petak, 12. aprila u 11 sati.

Juventas je, i pored brojnih propusta u organizaciji završne rasprave, najprije prihvatio poziv. Međutim, nakon veoma neprijatnih poruka koje su predstavniku Juventasa upućene od strane Ministra za ljudska i manjinska prava u četvrtak 11. aprila, postalo je jasno da je u pitanju fingiranje transparentnosti procesa u kom ne postoje osnovni uslovi koji garantuju da će konstruktivna kritika biti saslušana.

Na sastanku predstavnika Juventasa i Ministra za ljudska i manjinska prava, doživljen je nekonstruktivan, uvredljiv odnos koji je bio praćen prijetećim tonom sa porukom da će Ministarstvo uskoro podržati finalni tekst Strategije "makar ona bila najgora", a da dalji komentari usporavaju proces. Ministar je konstatovao da je iskazana zainteresovanost Juventasa za kvalitet finalnog ishoda već usporila proces i prolongirala prethodno postavljene rokove za usvajanje dokumenta, ali i zakazivanje sjednice Savjeta za zaštitu od diskriminacije.

Uzimajući ovaj stav Ministarstva u obzir, proces prikupljanja komentara, javne, a posebno završne rasprave je obesmišljen.

Važno je istaći da je Juventas jedini pozvani učesnik završne rasprave koji nema svog predstavnika u Radnoj grupi koja je finalizovala dokument, dakle jedini pozvani učesnik koji može imati različito mišljenje u odnosu na Radnu grupu. Ujedno, Juventas je jedini pozvani učesnik završne javne rasprave kome nije poslat dokument o kome će se na završnoj raspravi govoriti, iako je isti više puta zatražen kako bi se organizacija na odgovoran način pripremila za završnu raspravu o nacrtu Strategije.

Na završnu raspravu o nacrtu Strategije, zakazanu za 12. april Ministarstvo nije pozvalo druge nevladine organizacije koje su dale kritički osvrt na tekst nacarta Strategije, tokom i nakon javne rasprave organizovane 22. februara ove godine, a koje nemaju svoje predstavnike u Radnoj grupi koja je pisala finalni nacrt dokumenta. Na završnu raspravu o nacrtu Strategije nisu pozvane ni one organizacije i pojedinci koji su prisustvovali prethodnoj javnoj raspravi, a nisu imali priliku da daju komentar tokom rasprave. Na završnu raspravu o nacrtu Strategije nisu pozvani ni mediji.

Posmatrajući odnos i poruke Ministarstva u kontekstu upitnog načina organizovanja prethodne javne ali i završne rasprave o Nacrtu Strategije, očigledno je da poziv na završnu raspravu upućen Juventasu ne predstavlja čin otvorenosti, već kontinuitet zloupotrebe procesa. Ostaje bojazan i da je Ministarstvo upravo demonstriralo nov pristup selektovanja

učesnika javnih rasprava sa ciljem kontrolisanog kreiranja većine koja podržava unaprijed dogovorene stavove. Odatle i dodatan motiv za reagovanjem, jer je proces finalizovanja Strategije ukazao na brojne veoma zabrinjavajuće manjkavosti u pristupu zaštiti ljudskih prava tijela koja pripadaju ovom resoru.

S toga je Juventas juče, par sati prije održavanja završne rasprave uputio pismenu inicijativu Radnoj grupi kojoj je povjeren odgovoran zadatak finalizovanja nacrtu Strategije da insistira na javnosti, te organizuje završnu raspravu koja je javna i na koju su pozvane zainteresovane strane i mediji. Takođe, zatraženi su još jednom pismeni odgovori na date komentare, kao i završni tekst Nacrta Strategije kako bi organizaciji bilo omogućeno da se odredi prema njemu.

Juventas je par sati prije održavanja završne rasprave obavijestio Radnu grupu o razlozima zbog nije uzeo učešće u završnoj raspravi o nacrtu Strategije, ali i da ostaje zainteresovan za proces i učešće u raspravi koja je organizovana u skladu sa principima transparentnosti, odgovornosti, poštovanja dostojanstva ličnosti i antidiskriminacije.

Juventas odbio učešće u netransparentnoj završnoj raspravi o dokumentu pod nazivom "Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba"

NVO Juventas je danas odbila učešće u završnoj raspravi o dokumentu pod nazivom "Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba" iz razloga netransparentnosti ovog procesa.

Juventas je prošle srijede (10. aprila) pred kraj radnog vremena dobio poziv da uzme učešće na završnoj raspravi o nacrtu "Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba" koja je planirana da bude održana danas, u petak, 12. aprila u 11 sati. Juventas je najprije prihvatio poziv, ali, nakon veoma neprijatnih poruka koje su Juventasu upućene na sastanku organizovanom sa Ministrom za ljudska i manjinska prava u četvrtak 11. aprila Juventas je zaključio da je u pitanju fingiranje transparentnosti procesa i da ne postoje osnovni uslovi koji garantuju da Juventasovo mišljenje bude makar saslušano na zakazanoj završnoj raspravi.

Nakon poziva za učešće u završnoj raspravi, Juventas je zatražio, ali nije dobio dokumenta koja su neophodna da bi se organizacija na odgovoran način pripremila za završnu raspravu o nacrtu Strategije:

1. Pismeni odgovor na ranije dostavljene Juventasove komentare na radnu verziju finalnog nacrtu "Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba".
2. Unaprijeđeni tekst Nacrta "Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba" o kom će se raspravljati na sastanku.

3. Zapisnike sa svih dodadašnjih sastanaka radne grupe koja je pisala "Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba" na osnovu nacrtu "Strategije protiv homofobije i transfobije".

Na juče organizovanom sastanku sa Ministrom za ljudska i manjinska prava doživljen je nekonstruktivan, uvredljiv odnos koji je bio praćen prjetećim tonom sa porukom da će Ministarstvo uskoro podržati finalni tekst Strategije "makar ona bila najgora", a da dalji komentari usporavaju proces. Obaviješteni smo i o stavu Ministarstva da je naša zainteresovanost za kvalitet finalnog ishoda usporila proces i prolongirala prethodno postavljene rokove za usvajanje dokumenta, ali i zakazivanje sjednice Savjeta za zaštitu od diskriminacije. Uzimajući ovaj stav Ministarstva u obzir, proces prikupljanja komentara, te same javne rasprave je obesmišljen, kao i naše učešće u tom procesu, s obzirom da nam se u kontinuitetu zamjera što smo iskazali svoje mišljenje, umjesto da smo „klimnuli glavom“ ili se makar suzdržali od iznošenja svog stava. S toga, Juventas ne pristaje da bude dekor u procesu koji pati od mnogih manjkavosti na koje smo u kontinuitetu ukazivali, a za koje nemamo informaciju da su uklonjene.

Na završnu raspravu o nacrtu Strategije, zakazanu za danas nisu pozvane druge NVO koje su dale kritički osvrt na tekst nacrtu Strategije, tokom i nakon javne rasprave organizovane 22. februara ove godine. Na završnu raspravu o nacrtu Strategije nisu pozvane ni one organizacije i pojedinci koji su prisustvovali prethodnoj javnoj raspravi, a nisu imali priliku da daju komentar tokom rasprave. Na završnu raspravu o nacrtu Strategije nisu pozvani ni mediji.

S obzirom da smo jedina strana koja je pozvana na završnu raspravu o nacrtu Strategije, a koja ne posjeduje dokumenta o kojima ce se raspravljati, dolazimo do zaključka da u pitanju nije dobra namjera već kontinuitet zloupotrebe procesa. Ostaje bojazan i da je u pitanju novi pristup selektovanja podobnih učesnika javnih rasprava sa ciljem kreiranja većine koja podržava unaprijed dogovorene stavove, a koji će primjenjivati Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i na proces izrade svih narednih dokumenata, što je i dodatan motiv za naše javno reagovanje.

Uzimajući u obzir uznemirujuće poruke koje su došle iz Ministarstva kao i pobrojana dokumenta koja nam nisu dostavljena, iako smo pozvani na završnu raspravu, izražavamo žaljenje zbog ovog pristupa i poziv da se proces redefiniše kako bi se omogućili jednaki uslovi za sve učesnike u procesu i zaustavila se diskriminacija LGBT osoba na bazi pripadanja određenoj organizaciji.

Juventas je danas pozivao Radnu grupu kojoj je povjeren odgovoran zadatak finalizovanja nacrtu Strategije da insistira na javnosti, te organizuje završnu raspravu koja je javna i na kojoj su uključeni sve zainteresovane strane i mediji. Takođe, tražili smo jo jednom da nam se pošalju pismeni odgovori na naše komentare, kao i završni tekst kako bi mogli da se odredimo prema njemu.

Zbog svega navedenog, Juventas neće danas uzeti učešće u najavljenom završnoj raspravi o nacrtu Strategije, ali ostaje zainteresovan za proces i učešće na novom završnoj raspravi koja je organizovana u skladu sa principima transparentnosti, odgovornosti, poštovanja dostojanstva ličnosti i antidiskriminacije.

Juventas izrazava posvećenost ljudskim pravima i nastavlja sa aktivnostima sa ciljem unapređenja opšteg ambijenta za uživanje ljudskih prava bez diskriminacije u odnosu na bilo koje lično svojstvo.

Dva nova hakerska napada na crnogorski portal za LGBT zajednicu www.montenegro-gay.me u toku samo nekoliko sati

NVO Juventas obavještava javnost da je Crnogorski portal za LGBT zajednicu www.montenegro-gay.me juče ponovo bio meta dva hakerska napada u toku svega nekoliko sati. Tokom samo 15 dana, Montenegro Gay Portal je bio meta hakerskih napada ukupno tri puta. Jučerašnji hakerski napadi za posljedicu su imali brisanje kompletnih podataka sa servera Montenegro Gay Portala.

Juče oko 18:00 sati Juventasov tim koji radi na www.montenegro-gay.me portalu je primijetio da je pristup sajtu onemogućen, te ostavljena poruka da je portal hakovan. Nekoliko sekundi poslije otvaranja portala vršena je automatska redirekcija na stranicu koja obiluje homofobičnim sadržajima.

Oko 23:00 sata, portal je bio meta ponovnog napada kada su hakeri zamijenili početnu stranicu portala sa novom fotografijom sa kosturskom glavom i ostavili poruku sa potpisom.

Podsjećamo da je www.montenegro-gay.me portal od februara 2009. godine, kada je počeo sa radom, ukupno četiri puta bio meta hakerskih napada od kojih je onaj zabilježen 2010. godine kao i jučerašnji izvršen na način da su obrisani svi podaci sa server, i 2010. godine za posljedicu imao prekid rada portala od nekoliko mjeseci usljed brisanja i oštećenja većine podataka sa servera.

Ovom prilikom napominjemo da današnji hakerski napad smatramo krivičnim djelom izazivanja i raspirivanja mržnje učinjeno sa ciljem izazivanja straha kod LGBT osoba u Crnoj Gori, kao i direktno kršenje prava na slobodu izražavanja LGBT osobama u Crnoj Gori.

Hakerski napadi će biti prijavljeni Upravi policije Crne Gore, te očekujemo da će nadležne institucije preduzeti sve mjere i radnje na uspješnom otkrivanju i sankcionisanju izvršilaca ovog krivičnog djela.

Montenegro Gay Portal će ponovo biti u funkciji tokom dana i nastaviti da bez straha, kao i tokom prethodne četiri godine, pravovremeno i objektivno obavještava crnogorsku LGBT zajednicu i javnost o svim informacijama u vezi sa ljudskim pravima LGBT osoba iz Crne Gore, regiona i svijeta.

Okrugli sto “Ljudska prava korisnika droga u Crnoj Gori”

Okrugli sto pod nazivom “Ljudska prava korisnika droga u Crnoj Gori” je finalna aktivnost koju Juventas i Centar za monitoring i istraživanja - CEMI organizuju u okviru projekta “Istraživanje slučajeva kršenja ljudskih prava korisnika droga u pravosudnom sistemu Crne

Gore". Okrugli sto će biti održan u srijedu, 20.03. 2013. u periodu od 10h do 15h u multimedijalnoj sali PR centra (Podgorica, Bulevar Josipa Broza 23/A, I sprat).

Osnovni cilj projekta "Istraživanje slučajeva kršenja ljudskih prava korisnika droga u pravosudnom sistemu Crne Gore" je smanjenje nivoa kršenja ljudskih prava u Crnoj Gori. Specifični cilj projekta je da se identifikuju i istraže slučajevi kršenja ljudskih prava korisnika droga u istražnom i pravosudnom sistemu Crne Gore, sa aspekta primjene domaćih i međunarodnih standarda vođenja fer i pravičnog krivičnog postupka, kao i postupanja prema optuženima tokom istražnih radnji. Projekat je finansijski podržan od strane Instituta za otvoreno društvo iz Budimpešte.

Nevladine organizacije Juventas i CeMI su nakon sprovođenja obimnog istraživanja sprovedenog tokom 2011. i 2012. godine izradili izvještaj sa setom preporuka koje će biti predstavljene na Okruglom stolu.

Okrugli sto će u ime Vlade Crne Gore, otvoriti potpredsjednik Vlade i ministar pravde Duško Marković i predsjednica Vrhovnog suda Vesna Medenica.

Agendu okruglog stola možete preuzeti [ovdje](#).

Pravno regulisati promjenu oznake pola i imena u ličnim dokumentima transrodnih osoba u Crnoj Gori

U okviru projekta "Implementacija preporuka Savjeta Evrope u vezi sa LGBT pravima", a u skladu sa do sada postignutim značajnim rezultatima u oblasti zastupanja ljudskih prava LGBT osoba, te Izvještajem o radu Stručne radne grupe za pripremu Analize pravnih propisa sa aspekta LGBT prava, sa usvojenim zaključcima, prepoznata je potreba da se pravno reguliše prilagođavanje pola transrodnih osoba. Juventas, uz partnersku pomoć Akcije za ljudska prava priprema preporuke Vladi o postupcima promjene oznake pola i imena u ličnim dokumentima transrodnih osoba uz eventualne potrebne izmjene zakonskih regulativa.

Dok Ministarstvo zdravlja ima zakonski rok da do 15. marta pripremi protokol kojim se definiše procedura za sve one koji žele da se podvrgnu operativnom zahvatu prilagođavanja pola, pred Vladom Crne Gore, takođe, stoji zadatak da definiše i procedure za zakonsku promjenu pola i imena osobe. U isto vrijeme, potrebno je obezbijediti da te procedure budu brze, transparentne i pristupačne, kao i da poštuju fizički integritet osobe i njen privatni život.

Upravo, u skladu sa Preporukom Savjeta Evrope, ali i preporukama domaćih pravnih eksperata Juventas i Akcija za ljudska prava rade na inicijativi koja podrazumijeva propisivanje uslova i postupaka za promjenu oznake pola u matičnim knjigama i ličnim dokumentima, tako što će se dopuniti Zakon o matičnim registrima (Sl. list CG 47/08) i Zakon o centralnom registru stanovništva (Sl. list CG 49/07) i po potrebi usvojiti i odgovarajući podzakonski akt.

U toku je sprovođenje relevantnih istraživanja, ali i analize prikupljenih podataka, dok će Juventas i Akcija za ljudska prava sa konkretnim prijedlozima i adekvatnim obrazloženjima, usklađenim sa našim zakonodavnim okvirom, ubrzo upoznati javnost.

Juventas i Akcija za ljudska prava će redovno obavještavati građane Crne Gore u vezi sa postignućima na ovom važnom polju za transrodne osobe u našoj zemlji.

Ovo obavještenje za medije na engleskom jeziku možete preuzeti [ovdje](#).

Juventas poslao 80 strana komentara na Strategiju unapređenja kvaliteta života LGBT osoba

Juventas je danas poslao Ministarstvu za ljudska i manjinska prava 80 strana komentara i prijedloga izmjena i dopuna dokumenta pod nazivom "Finalni nacrt teksta, radna verzija, Strategija unapređenja kvaliteta života LGBT osoba".

Po vršenju detaljne analize ponuđenog teksta i konsultacija sa LGBT osobama koje su od 2010. godine bile uključene u izradu Akcionog plana za borbu protiv homofobije, Juventasov tim koji vodi program promocije i zaštite ljudskih prava kreirao je detaljne komentare i dao precizne prijedloge za izmjenu ovog Vladinog dokumenta.

U dokumentu, zbog kratkog roka, ali i lakše čitljivosti, nijesu unijeti svi predlozi za unapređenje Strategije. Juventas se stavlja na raspolaganje da pomogne Radnom timu da unaprijedi tekst Strategije, a naglašava potrebu da se nakon izjašnjavanja Radnog tima o komentarima i preporukama, tekst Strategije još jednom da zainteresovanim stranama na komentarisanje, a nakon toga organizuje nova javna rasprava o dokumentu.

Juventas će dokument dostaviti i drugim zainteresovanim stranama u cilju povećanja transparentnosti procesa izrade dokumenta.

Još jednom napominjemo da prvobitno predloženi dokument pod nazivom "Finalni nacrt teksta, radna verzija, Strategija unapređenja kvaliteta života LGBT osoba" nije saržavao osnovne elemente strategije:

- a) opis procesa koji je doveo do pisanja strategije;
- b) pregled trenutnog stanja na osnovu dostupnih rezultata istraživanja sa konkretnim podacima;
- c) jasno definisane strateške ciljeve,
- d) podciljeve, odnosno operativne ciljeve;
- e) ključne aktivnosti koje podrazumijevaju definisanje podjele odgovornosti među duštvenim akterima, sa postavljenim vremenskim okvirima, definisanim potrebnim resursima;
- f) način evaluacije, sa definisanim načinima ocjenjivanja, odgovornim organizacijama koje vrše praćenje, definisanim načinom prikupljanja informacija; kao i
- g) definisan način obezbjeđivanja sredstava za sprovođenje strategije.

Juventas je, danas proslijeđenim komentarima ukazao i na potrebu za brojnim intervencijama unutar samog sadržaja ponuđenog teksta.

Dokument sa nazivom "Komentari na tekst i sugestije za izmjenu dokumenta "Strategija unapređenja kvaliteta života LGBT osoba" je izradio Juventas, nakon Javne rasprave o Strategiji unapređenja kvaliteta života LGBT osoba koja je održana 26.02.2013. Juventasu nije data prilika da tokom rasprave izloži sve komentare na Strategiju.

Takođe, ponuđeni tekst je u postojećoj verziji neprimjenjiv u praksi, jer nije definisano ko će, kada i šta uraditi kako bi se smanjio stepen homofobije i transfobije u Crnoj Gori, odnosno ne definiše na jasan način obaveze Vlade i njenih partnera.

Komentare na tekst i sugestije za izmjenu dokumenta strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba možete preuzeti [ovdje](#).

POZIV NA PRES KONFERENCIJU - PREZENTACIJA RADA SERVISA NAMIJENJENIM KORISNICIMA DROGA

NVO "Juventas" Vas poziva na konferenciju za medije koja će se održati u petak 15. februara sa početkom u 11:00časova, u maloj sali PR Centra Podgorica (Bulevar Josipa Broza 23/A).

Povod za organizovanje pres konferencije je prezentacija projekata namijenjenim korisnicima droga u aktivnoj fazi drogiranja. Tokom 2012 godine Juventas je pružio usluge za 614 korisnika droga, a distribuirano je 11.718 sterilnih igala. U kontaktu sa korisnicima pružene su brojne profesionalne usluge socijalih radnika, psihologa, ljekara i terenskih radnika. Oformljena je grupa za samopomoć osobama koje imaju Hepatitis C i kreiran je vodič za osobe koje imaju Hepatitis C.

O uslugama koje Juventas nudi korisnicima droga i dosadašnjim rezultatima govoriće:

- Ivana Vujović, predsjednica UO Juventasa;
- Tijana Žegura, direktorica programa smanjenja štete, NVO Juventas;

Na pres konferenciji će biti predstavljeni rezultati projekta "Korak naprijed"- podržanog kroz Komsiju za raspodijelu dijela prihoda od igara za sreću, te "Otvorena vrata" podržanog od strane Globalnog fonda za AIDS malariju i tuberkolozu podsredstvom Kancelarije fonda ujedinjenih nacija za razvoj - UNDP. Pomenuti projekti predstavljaju direktnu implementaciju dijela Nacionalnog strateškog odgovora na HIV/AIDS u Crnoj Gori 2010-2014.

Smanjenje štete (harm reduction) se odnosi na mjere kojima je cilj smanjivanje štete od korištenja droga, a koje ne zahtijevaju nužno smanjenje konzumacije. Pristup smanjenja štete zalaže se za realnu procjenu štete koja može nastati za pojedinca i društvo, s obzirom na sve aspekte upotrebe droge, te preuzimanje aktivnosti kojima se ta šteta može minimalizovati.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava uputilo pismo podrške organizacijama koje se bave kršenjem ljudskih prava LGBT osoba

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava danas je uputilo pismo podrške organizacijama koje se bave ljudskim pravima LGBT osoba u Crnoj Gori LGBT Forumu Progres i Juventasu.

U pismu koje potpisuje Ministar dr Suad Numanović se kaže:

"Ministarstvo za ljudska i manjinska prava osuđuje svaki govor mržnje u odnosu na LGBT populaciju i druge ranjive društvene grupe, a naročito njegovo širenje putem medija, objavljivanjem tekstova u kojima su prisutni elementi netrpeljivosti, mržnje i netolerancije. Takođe, osuđujemo i sve pokušaje da se, prilikom javnih nastupa i drugih javnih događaja, koji okupljaju veliki broj građana, a kojima se, na autoritativan način, plasiraju stavovi koji podstiču netrpeljivost i mržnju prema drugima zbog njihove različitosti.

Ministarstvo će, planiranim aktivnostima za narednu godinu, usmjeriti svoj dalji rad na unapređenje pravnog okvira kojim se štite sva ljudska prava, bez diskriminacije. Prije svega, usvajanjem Strategije za borbu protiv homofobije i transfobije i implementacijom Akcionog plana koji je ovom Strategijom predviđen, a koji možemo realizovati jedino u otvorenoj, partnerskoj saradnji upravo sa Vašim organizacijama, kao i poboljšanjem antidiskriminacionog zakonodavstva, odnosno, njegovim punim usaglašavanjem sa standardima EU. Takođe, i u ovoj oblasti izmjena i dopuna zakonske regulative, planiramo obavezno učestće nevladinih organizacija čije je područje djelovanja zaštita od svih oblika diskriminacije."

Koristimo ovu priliku da pozdravimo reagovanje Ministarstva u cilju podrške naporima da Crna Gora postane primjer poštovanja ljudskih prava svih građana bez obzira na njihove lične karakteristike. Otuda, napominjemo da je od izuzetne važnosti da konkretna kršenja ljudskih prava LGBT osoba ne ostanu kao do sada neprimijećena i ignorisana, odnosno da sve relevantne državne institucije preuzmu svoje uloge u prepoznavanju, preveniranju, i saniranju posljedica istih.

Reagovanje povodom smrtnog slučaja osuđenog lica u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija Podgorica

Juventas, potrešen smrću osuđenog lica u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, koji je u medijima nezvanično okarakterisan kao posljedica predoziranja psihoaktivnim supstancama javno upućuje apel nadležnim organima da osiguraju adekvatan tretman korisnicima droga unutar i van zatvorenih institucija.

NVO Juventas se više puta obraćao nadležnim institucijama po pitanju uspostavljanja ili unapređenja servisa tretmana korisnika psihoaktivnih supstanci koji se nalaze u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, Podgorica. Nažalost, ni poslije 7 godina, ova priča nije dobila svoj epilog.

Kao organizacija koja direktno radi sa zavisnicima od psihoaktivnih supstanci u aktivnoj fazi korišćenja, ali i sa osuđenim licima koja se nalaze u ZIKS-u, u svakodnevnom smo kontaktu sa ovim kategorijama stanovništva. Njihova zdravstvena i socijalna zaštita je na nezadovoljavajućem nivou i daleko od predviđenih međunarodnih standarda.

Trenutno u ZIKS-u ne postoji standardizovan tretman osuđenih lica koja imaju bolest zavisnosti od psihoaktivnih supstanci, niti jasno propisana metodologija liječenja. Osuđenim licima je omogućeno psihijatrijsko liječenje, koje uključuje medikamente, a osobe koje su u zajednici otpočele metadonsko održavanje zavisnika, isti tretman mogu nastaviti u ZIKS-u. Međutim, metadonski tretman nije moguće započeti u ZIKS-u. Takođe, Juventas se svakodnevno susrijeće sa pritužbama osuđenika o diskriminaciji koju sprovode službenici ZIKS-a prema osobama kojima je propisana terapija medikamentima usljed bolesti zavisnosti, a prije par dana smo i zvanično obavijestili Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o ovim pritužbama.

U ZIKS-u ne postoji odjeljenje za detoksifikaciju zavisnika po dolasku na izvršenje krivičnih sankcija, kao ni terapija koja bi bila jednaka onoj koja se pruža u lokalnim zajednicama. Podsjećamo da kvalitet zdravstvene zaštite osuđenih lica u zatvorenim institucijama ne smije zaostajati za kvalitetom zdravstvene zaštite ostalih građana. S druge strane, ne smije se ignorisati problem zavisnosti kod osuđenika kada se uzme u obzir veliki udio osoba sa istorijom bolesti zavisnosti u osuđeničkoj populaciji koji na odsluženje kazne dolaze u aktivnoj fazi bolesti zavisnosti i sa izraženom potrebom za daljim uzimanjem psihoaktivnih supstanci.

Pored brojnih problema iz oblasti tretmana bolesti zavisnosti i sa njima direktno povezanim zdravstvenim problemima, osuđena lica se suočavaju i sa nerazvijenim sistemom resocijalizacije, kako u ZIKS-u tako i u službama socijalne zaštite van ZIKS-a, te nedostatkom adekvatnih obrazovnih sadržaja unutar ZIKS-a. Osuđena lica su u velikom broju slučajeva spremna da vrijeme provedeno u Zavodu utroše na tretman eventualne zavisnosti, unapređenje zdravlja, lično usavršavanje, obrazovanje, na sticanje znanja i vještina koja će podržati proces njihove resocijalizacije i reintegracije po završetku izdržavanja kazne.

Nezaobilazno je istaći i nezadovoljavajuće smještajne uslove u kojima borave osuđena lica u pojedinim djelovima ZIKS-a, posebno u KPD Podgorica, a naročito u paviljonu A, u kom se mahom smještaju lica sa istorijom bolesti zavisnosti od psihoaktivnih supstanci.

Na kraju, nameće se pitanje prevencije predoziranja psihoaktivnim supstancama u insitucijama zatvorenog sistema. Potrebno je što hitnije obučiti što veći broj zatvorskih službenika, stražara ali i samih zatvorenika o predoziranju, mjerama prevencije i rekaciji na predoziranje kako bi se smanjila mogućnost da dođe do smrtnih ishoda. Takođe, potrebno je uvesti upotrebu medikamenta Naloxone, koje posjeduju službe Hitne pomoći u Podgorici, a koji se koristi u slučajevima predoziranja od psihoaktivnih supstanci.

I pored svih napora službi Uprave policije i Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, te nekadašnjih tvrdnji da u ZIKS-u nema psihoaktivnih supstanci, naglasili bi da u zatvorima sa najvećim nivoom sigurnosti širom svijeta ipak ima zloupotrebe istih, i da je krajnje neozbiljno govoriti o ovom pitanju u bilo kom drugom kontekstu.

Postoji nebrojeno mnogo dokaza da se ne može smanjiti ponuda psihoaktivnih supstanci, dok se ne smanji potražnja istih, pa su sve civilizovane zemlje svoje napore uložile upravo u tretman zavisnika kako bi smanjili potražnju.

Nažalost, ugašen ljudski život ne mogu vratiti naknadne reakcije, te apelujemo na resorna ministarstava da u što skorijem roku pristupe izradi i implemenaciji sistema sveobuhvatne zdravstvene zaštite osuđenika koji se nalaze u ZIKS-u, s posebnim akcentom na zatvorenike koji boluju od zavisnosti od psihoaktivnih supstanci.